

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного цивільного суду
у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР,
за квітень 2023 року

Зміст

1. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів	5
1.1. Якщо договір позики укладено на невизначений строк, а, строк виконання зобов'язання повернути позику визначено моментом пред'явлення вимоги, то початок перебігу позовної давності щодо повернення основної суми позики починається не з дати укладення договору позики, а з дати невиконання пред'явленої позикодавцем вимоги про її повернення	5
1.2. Договір про придбання державою акцій неплатоспроможного банку та вкладника, якого визнано пов'язаною з банком особою, укладений на підставі частини шостої статті 41-1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», не може бути кваліфікований як нікчемний	7
1.3. У разі якщо банком (цесіонарій) на виконання договору комісії сплачено передані йому фізичною особою (комітент) грошові кошти за договором факторингу іншому банку (цедент), не набувши на них права, в такому випадку лише у разі визнання недійсними договорів комісії та факторингу у комітента може виникнути право на повернення безпідставно набутого майна (грошей) цедентом та, починаючи з часу набрання законної сили рішенням суду про визнання договорів недійсними, на стягнення передбачених статтею 625 ЦК України коштів	9
2. Спори, що виникають із недоговірних зобов'язань	12
2.1. У правовідносинах з іноземним елементом, які виникли на підставі правочину з вибором сторонами права іноземної держави, що підлягає застосуванню до таких правовідносин, як зміст правочину, так і його тлумачення визначаються іноземним правом, що сторони обрали за принципом автономії волі (lex voluntatis)	12
2.2. Відносини з фактичного користування земельною ділянкою без укладеного договору оренди та недоотримання її власником доходів (коштів) за безпідставне користування земельною ділянкою є за своїм змістом кондикційними	15
3. Спори, що виникають із трудових правовідносин	16
3.1. Звільнення посадової особи, яка відповідальна за реалізацію антикорупційної програми підприємства (Уповноважений), без отримання згоди або всупереч обґрунтованій відмові НАЗК в наданні згоди на звільнення такої особи є порушенням пункту другої частини п'ятої статті 64 Закону України «Про запобігання корупції»	16
4. Спори, що виникають із житлових правовідносин	18
4.1. Звернення членів сім'ї наймача квартири до суду з вимогою про	

визнання їх законними наймачами житлового приміщення та зобов'язання укласти типовий договір про надання послуг з управління багатоквартирним будинком з метою зміни раніше укладеного наймачем договору найму жилого приміщення є неефективним способом захисту їхніх житлових прав. Таким способом є визнання права користування житловим приміщенням, зміна договору найму житлового приміщення тощо	18
4.2. Сама по собі реєстрація в певному місці проживання не дає особі права на користування певним житлом, якщо особа не проживала в ньому та втратила або не набула статусу члена сім'ї власника цього житла	20
5. Спори, що викають із сімейних правовідносин	22
5.1. Наявність між батьками спору щодо управління майном своєї малолітньої дитини не може бути підставою для визнання незаконною відмови нотаріуса у видачі дублікатів правовстановлюючих документів на майно, оскільки відсутність їх оригіналів у матері не свідчить про їх втрату або зіпсування у разі наявності оригіналів цих документів у батька	22
5.2. Законодавець не передбачив такої можливості, як зупинення нарахування аліментів, переривання сплати аліментів у певні періоди, зокрема коли повнолітня дитина безпосередньо не бере участі в освітньому процесі, а також звільнення платника аліментів від сплати аліментів на утримання повнолітньої дитини у зв'язку з продовженням нею навчання в період канікул, переходу на навчання на інший освітній рівень або до іншого навчального закладу, зокрема вступу до магістратури	24
6. Спори, що виникають із питань щодо відшкодування шкоди	27
6.1. Закриття кримінального провадження за підозрою у вчиненні особою кримінального правопорушення з реабілітуючих підстав, оскільки стороною обвинувачення не встановлено достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді та вичерпано можливості їх отримати, надає такій особі право на відшкодування моральної шкоди згідно із Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду»	27
6.2. Підставою для відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок негативної діяльності полігону твердих побутових відходів, є доведення не тільки самого факту забруднення довкілля саме відповідачем, а й того, що воно відбувається поза відповідними нормами, встановленими державою, не притаманне наявному забрудненню в сучасних містах та	

селищах, негативно впливає на користування зручностями населених пунктів, приватне та сімейне життя позивачів, та, як наслідок, призводить до погіршення стану їх здоров`я	30
7. Спори, що виникають із спадкових правовідносин	34
7.1. Спадковий договір є нерозривно пов'язаним із його сторонами, тому ініціювати розірвання його в суді можуть лише відчужувач або набувач. Інші особи, у тому числі спадкоємці відчужувача, не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового договору. У разі, якщо витрати, пов'язані із неналежним виконанням обов'язків набувачем за спадковим договором, понесли інші особи, зокрема спадкоємці, то у них виникає право вимагати стягнення понесених витрат від набувача у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави	34
8. Питання процесуального права	36
8.1. Особа не позбавлена можливості звернутися до суду із заявою про відновлення судового провадження, втраченого до закінчення судового розгляду, оцінку обґрунтованості якої надає суд під час її розгляду. Учасник справи розпоряджається своїми процесуальними правами на власний розсуд і з метою захисту своїх прав може звернутися до суду з новим позовом, що є його правом, гарантованим частиною першою статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	36
9. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС	38
9.1. Виконанням виконавчого документа досягається єдина мета – виконання відповідного рішення суду. Якщо суд в рішенні про встановлення побачення з дитиною визначив графік побачень стягувача з дитиною (час та місце), виконавець не вправі самостійно його змінювати	38

1. Спори, що виникають із правочинів, зокрема договорів

1.1. Якщо договір позики укладено на невизначений строк, а, строк виконання зобов'язання повернути позику визначено моментом пред'явлення вимоги, то початок перебігу позовної давності щодо повернення основної суми позики починається не з дати укладення договору позики, а з дати невиконання пред'явленої позикодавцем вимоги про її повернення

19 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про стягнення боргу за договором позики, індексу інфляції, процентів за користування кредитом, 3 % річних за користування коштами, а також відшкодування моральної шкоди та за зустрічним позовом ОСОБА_2 до ОСОБА_1 про визнання недійсним договору позики.

Судами встановлено, що в грудні 2015 року між ОСОБА_1 та ОСОБА_2 укладено договір позики, за умовами якого позикодавець передав, а позичальник отримав грошові кошти зі сплатою 24 % річних та зобов'язався їх повернути на першу вимогу позивача.

Розпискою передбачено, що в разі несвоєчасного повернення суми боргу застосовуються штрафні санкції в розмірі 3 % з врахуванням облікової ставки Національного банку України (далі – НБУ), підлягає сплаті інфляція та 5 % від суми заборгованості за спричинення моральної шкоди.

27 лютого 2020 року ОСОБА_1 звернувся до ОСОБА_2 з письмовою вимогою щодо повернення заборгованості. Позичальник своїх зобов'язань за договором позики не виконав, грошові кошти не повернув.

Рішенням районного суду первісний позов задоволено частково, стягнуто з ОСОБА_2 на користь ОСОБА_1 заборгованість за договором позики, проценти за користування нею та суму на відшкодування моральної шкоди, але у зменшеному розмірі, в задоволенні зустрічних позовних вимог відмовлено.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції в частині вирішення позовних вимог про стягнення процентів за користування коштами, 3 % річних, інфляційних втрат та моральної шкоди, суд апеляційної інстанції виходив із відсутності правових підстав для зменшення розміру процентів на підставі частини третьої статті 551 ЦК України, а також розміру моральної шкоди, який визначений умовами договору.

Звертаючись з касаційною скаргою, ОСОБА_1 стверджував, зокрема, що суди попередніх інстанцій помилково не розглянули його заяву про застосування наслідків спливу позовної давності.

Верховний Суд змінив постанову апеляційного суду в частині стягнення процентів за користування коштами. В іншій частині рішення районного суду, у не скасованій після апеляційного перегляду частині, та постанову апеляційного суду залишено без змін з огляду на таке.

У разі пред'явлення позову про стягнення боргу за позикою кредитор повинен підтвердити своє право вимагати від боржника виконання боргового зобов'язання. Для цього з метою правильного застосування статей 1046, 1047 ЦК України суд повинен установити наявність між позивачем і відповідачем правовідносин за договором позики, виходячи з дійсного змісту та достовірності документа, на підставі якого доказывается факт укладення договору позики і його умови.

Факт отримання коштів у борг підтверджує не будь-яка розписка, а саме розписка про отримання коштів, зі змісту якої можливо установити, що відбулася передача певної суми коштів від позикодавця до позичальника.

Наявність оригіналу боргової розписки у позивача (кредитора) свідчить про те, що боргове зобов'язання не виконане.

Позикодавець має право на одержання від позичальника процентів від суми позики, якщо інше не встановлено договором або законом. Розмір і порядок одержання процентів встановлюються договором. Якщо договором не встановлений розмір процентів, їх розмір визначається на рівні облікової ставки НБУ. У разі відсутності іншої домовленості сторін проценти виплачуються щомісяця до дня повернення позики (частина перша статті 1048 ЦК України).

Якщо договором не встановлений строк повернення позики або цей строк визначений моментом пред'явлення вимоги, позика має бути повернена позичальником протягом тридцяти днів від дня пред'явлення позикодавцем вимоги про це, якщо інше не встановлено договором.

За змістом частини першої статті 1050 ЦК України якщо позичальник своєчасно не повернув суму позики, він зобов'язаний сплатити грошову суму відповідно до статті 625 цього Кодексу, тобто суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлено договором або законом.

Частиною другою статті 625 ЦК України передбачено, що боржник, який прострочив виконання грошового зобов'язання, на вимогу кредитора зобов'язаний сплатити суму боргу з урахуванням встановленого індексу інфляції за весь час прострочення, а також три проценти річних від простроченої суми, якщо інший розмір процентів не встановлений договором або законом.

У справі, що переглядалась, суди попередніх інстанцій надали належну правову оцінку розписці, написаній власноруч ОСОБА_2 у грудні 2015 року, встановили її правову природу та дійшли обґрунтованого висновку про наявність між сторонами відносин, що виникли з договору позики, оскільки розпискою підтверджується як факт отримання позичальником грошових коштів за договором позики, так і зобов'язання їх повернути на вимогу позикодавця.

Встановивши, що наявність оригіналу боргової розписки у позивача (без зазначення у ній відомостей про повернення оспорюваних сум), свідчить про те, що грошове зобов'язання не виконане, суди дійшли обґрунтованого висновку

про стягнення з відповідача суми боргу за договором позики. При цьому суди правильно врахували погоджені сторонами умови договору позики щодо сплати боргу з урахуванням 3 % річних, інфляційних втрат та відшкодування моральної шкоди.

Оспорюваний договір позики укладено на невизначений строк, зокрема строк виконання зобов'язання по поверненню позики визначено моментом пред'явлення вимоги, а відтак початок перебігу позовної давності щодо повернення основної суми позики розпочався не з дати укладення договору позики, як стверджує позичальник, а з дати невиконання пред'явленої позикодавцем вимоги про повернення позики від 27 лютого 2020 року, у зв'язку із чим поданий ОСОБА_1 позов у квітні 2021 року є таким, що пред'явлений у межах строків позовної давності.

У той же час, враховуючи положення частини першої статті 261, частини першої статті 1048 ЦК України, перебіг позовної давності стосовно кожного щомісячного платежу по процентах починається після невиконання чи неналежного виконання (зокрема прострочення виконання) відповідачем обов'язку зі сплати чергового платежу й обчислюється окремо щодо кожного простроченого платежу.

Здійснюючи розрахунок процентів за договором позики, суд апеляційної інстанції виходив з періоду з 23 грудня 2015 року до 27 лютого 2020 року. Однак з огляду на визначений частиною першою статті 1048 ЦК України порядок виплати процентів, заяву відповідача про застосування наслідків спливу позовної давності, а також відсутність в матеріалах справи доказів, які вказували б на поважність причин пропуску позовної давності, колегія суддів вирішила, що задоволенню підлягають вимоги лише щодо стягнення процентів, нарахованих та не сплачених за період трьох років до звернення до суду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 квітня 2023 року у справі № 755/7216/21 (провадження № 61-1307св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110339299>

1.2. Договір про придбання державою акцій неплатоспроможного банку та вкладника, якого визнано пов'язаною з банком особою, укладений на підставі частини шостої статті 41-1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», не може бути кваліфікований як нікчемний

12 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Акціонерного товариства Комерційного банку «ПРИВАТБАНК» (далі – АТ КБ «ПРИВАТБАНК», банк) у справі за позовом ОСОБА_1 до АТ КБ «ПРИВАТБАНК», треті особи: Національний банк України (далі – НБУ), Фонд гарантування вкладів фізичних осіб (далі – Фонд), про стягнення збитків та відшкодування моральної шкоди, що завдані йому внаслідок порушення АТ КБ «ПРИВАТБАНК» зобов'язань та безпідставного списання грошових коштів.

Позивач просив суд стягнути з АТ КБ «ПРИВАТБАНК» (правонаступник ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК») збитки в розмірі коштів, списаних із його рахунків під час виведення неплатоспроможного банку з ринку шляхом продажу інвестору в особі держави, через визнання позивача особою, пов'язаною з банком.

Рішенням суду першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, позов задоволено, оскільки законодавством передбачено можливість списання банком грошових коштів з рахунків клієнта виключно за його розпорядженням, судовим рішенням, на підставі закону або договору та лише на підставі належно оформлених розрахункових документів. Акції банку, що належали позивачеві, відчужено державі за одну гривню, будь-яка сума за акції йому не сплачувалася, це свідчить про наявність конфіскації належного позивачеві майна та порушення статті 1 Першого Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Суди також дійшли висновку, що договір про придбання акцій є нікчемним згідно з частинами першою, другою статті 228 ЦК України, статтею 41 Конституції України, тому визнання його недійсним не вимагається (частина друга статті 215 ЦК України).

Постановою Верховного Суду рішення судів попередніх інстанцій скасовано, ухвалено нове рішення, яким відмовлено у задоволенні позову з огляду на таке.

Збитки – це об'єктивне зменшення будь-яких майнових благ сторони, що обмежує її інтереси як учасника певних відносин і проявляється у зроблених витратах, втраті або пошкодженні майна, а також неодержаних доходів, які б вона одержала за звичайних умов та якби зобов'язання було виконане боржником.

Обов'язок доведення протиправності поведінки заподіювача, факту наявності збитків та їх розміру і причинно-наслідкового зв'язку між правопорушенням та збитками, існування вини відповідача в їх завданні покладається на позивача.

Особа, визначена рішенням НБУ пов'язаною з банком, чи банк можуть оскаржити в установленому законом порядку відповідне рішення, а в разі притягнення такої особи до передбаченої законом відповідальності – оспорити підстави рішення.

Позивач у межах цієї справи не спростовував факту своєї пов'язаності з ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК» і не посилався на незаконність рішення Комісії НБУ щодо віднесення його до категорії пов'язаних з банком осіб.

Проаналізувавши положення статей 37, 41-1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», Верховний Суд дійшов висновку, що Фонд в особі уповноваженої особи наділений правом на розпорядження грошовими коштами, що обліковуються на поточних та депозитних рахунках вкладників, які визнані пов'язаними з банком особами.

Саме на виконання вимог Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», який є спеціальним законом, що врегульовує спірні

правовідносини, й ухвалених КМУ та НБУ рішень Фонд уклав договори про придбання акцій додаткової емісії ПАТ КБ «ПРИВАТБАНК».

Верховний Суд дійшов висновку, що списання грошових коштів з рахунків позивача здійснено за наявності відповідної правової підстави, якою є договір про придбання акцій, що укладений на виконання вимог закону, та це списання не є конфіскацією майна, оскільки держава за плату придбала акції в позивача.

Також Верховний Суд не погодився з висновками судів про те, що договір про придбання акцій у позивача є нікчемним.

Якщо правочин вчиняється на підставі закону, який по суті формує публічний порядок (стаття 41-1 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб»), оскільки його прийняття переслідувало легітимну мету запобігання негативному впливу на стабільність банківської системи та вдосконалення системи гарантування вкладів фізичних осіб і виведення неплатоспроможних банків з ринку, то правочин не може бути кваліфікований як нікчемний на підставі статті 228 ЦК України. Про це зроблено правові висновки в численних рішеннях Верховного Суду.

Суди помилково не врахували, що позивач не пред'являв позовні вимоги, обґрунтовуючи їх доводами про незаконність рішення Комісії НБУ про визнання його пов'язаною з банком особою, а також доводами про недійсність договору про придбання акцій, не спростовував презумпцію правомірності правочину, що свідчить про те, що правова підстава, яка слугувала подальшому списанню коштів з його рахунків, є чинною, тому вимоги до банку слід вважати передчасними та недоведеними.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 квітня 2023 року у справі № 201/5856/17 (провадження № 61-3462св22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110208150>.

1.3. У разі якщо банком (цесіонарій) на виконання договору комісії сплачено передані йому фізичною особою (комітент) грошові кошти за договором факторингу іншому банку (цедент), не набувши на них права, в такому випадку лише у разі визнання недійсними договорів комісії та факторингу у комітента може виникнути право на повернення безпідставно набутого майна (грошей) цедентом та, починаючи з часу набрання законної сили рішенням суду про визнання договорів недійсними, на стягнення передбачених статтею 625 ЦК України коштів

12 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження справу за позовом ОСОБА_1 до Акціонерного товариства «Райффайзен Банк» (далі – АТ «Райффайзен Банк»), Публічного акціонерного товариства «Артем-Банк» (далі – ПАТ «Артем-Банк») про розірвання договору, стягнення коштів, інфляційних втрат і трьох відсотків річних.

Суд установив, що 23 червня 2016 року між ОСОБА_1 (комітент за договором) та ПАТ «Артем-Банк» (комісіонер за договором) укладено договір

комісії, на виконання якого 24 червня 2016 року між ПАТ «Райффайзен Банк Аваль» (клієнт за договором) та ПАТ «Артем-Банк» (фактор за договором) укладено договір факторингу, договір відступлення прав за договором іпотеки та договір відступлення прав за договором поруки, що укладені на забезпечення виконання зобов'язань за відповідним кредитним договором. У цей самий день 2 050 000,00 грн були перераховані АТ «Артем-Банк» на користь АТ «Райффайзен Банк Аваль».

24 червня 2016 року АТ «Артем-Банк» передав ОСОБА_1 право вимоги АТ «Райффайзен Банк Аваль» до ОСОБА_3 за відповідними кредитним та забезпечувальними договорами.

У вересні 2017 року ОСОБА_1 звернувся до суду із заявою про заміну сторони стягувача у виконавчому провадженні з ПАТ «Райффайзен банк Аваль» на нього, як правонаступника – фізичну особу.

Постановою Верховного Суду від 09 грудня 2020 року у справі № 461/7538/14-ц (провадження № 61-42695св18) постанову суду апеляційної інстанції про відмову у задоволенні заяви залишено без змін. Верховний Суд зазначив, що наступництво у матеріальних правовідносинах, унаслідок якого відбувається вибуття сторони зі спірних або встановлених судом правовідносин і переходу до іншої особи прав і обов'язків вибулої сторони в цих правовідносинах, відсутнє, що унеможлиблює процесуальне правонаступництво.

19 травня 2021 року ОСОБА_1 звернувся до суду з позовом про розірвання договору комісії, стягнення коштів, інфляційних втрат та трьох відсотків річних. У позові вказав, що виконання укладених сторонами договорів не привели до наслідків, які обумовлені їх умовами, ним не набуто права вимоги (права кредитора) у зобов'язанні за кредитним договором, договором поруки та договором іпотеки, за відступлення яких ним сплачено 2 050 000, 00 грн.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено повністю.

Верховний Суд, скасовуючи рішення судів попередніх інстанцій та відмовляючи в задоволенні позову, зазначив таке.

У судовій практиці релевантною залишається позиція, що якщо попередній кредитор (банк) не перебуває у процедурі ліквідації, фізична особа не може бути стороною договору про відступлення права вимоги за кредитним договором.

У справі, що переглядалась, фактично сторони кредитних правовідносин уклали ряд угод, завдяки яким здійснили перехід права на вимогу іпотечного майна від банку до фізичної особи. При цьому, оскільки договір факторингу не може бути укладений між банком та фізичною особою, задіяли спосіб переходу формально начебто правильний, проте за змістом такий, що лише приховав дійсні наміри сторін.

АТ «Артем-Банк» та АТ «Райффайзен Банк Аваль» повністю виконали свої зобов'язання за договорами комісії та факторингу, тому вважати, що ОСОБА_1

не було передано право вимоги за кредитним договором та договорами забезпечення (іпотеки та поруки), неправильно. Таке право було документально передано ОСОБА_1, але він не зміг його реалізувати, оскільки є фізичною особою, якій передача такого права заборонена законом.

Колегія суддів вважає позовну вимогу про розірвання договору комісії неефективним способом захисту прав позивача, оскільки у разі розірвання договору комісії договір факторингу залишається чинним. Тому, враховуючи фактичні обставини справи, ефективним способом захисту прав ОСОБА_1 є пред'явлення позову про визнання договору комісії та договору факторингу недійсними на підставі частини першої статті 203 та частини першої статті 215 ЦК України.

Якщо поведінка набувача, потерпілого, інших осіб або подія утворюють правову підставу для набуття (збереження) майна, стаття 1212 ЦК України може застосовуватись тільки після того, якщо така правова підстава в установленому порядку скасована, визнана недійсною, змінена, припинена або взагалі була відсутня.

У справі, що переглядалась, АТ «Артем-Банк» діяв на виконання договору комісії та сплатив передані йому ОСОБА_1 грошові кошти за договором факторингу до АТ «Райффайзен Банк Аваль», не набувши на них права, тому колегія суддів вважає, що лише у разі визнання недійсними договорів комісії та факторингу у ОСОБА_1 може виникнути право вимагати повернення безпідставно набутого майна (грошей) АТ «Райффайзен Банк Аваль» на підставі частини першої статті 1212 ЦК України.

Приписи статті 625 ЦК України можуть бути застосовні до відповідальності за порушення будь-якого грошового зобов'язання, зокрема і того, що впливає з відносин безпідставного збагачення. У разі визнання правочину недійсним стягнення передбачених статтею 625 ЦК України коштів відбувається, починаючи з часу набрання законної сили рішенням суду про таке визнання.

Ураховуючи фактичні обставини справи, Верховний Суд дійшов висновку, що ефективним способом захисту права позивача є звернення до суду з позовом про визнання договорів комісії та факторингу недійсними, а можливість звернення ОСОБА_1 з вимогою про повернення безпідставно набутого майна (грошових коштів) від АТ «Райффайзен Банк Аваль» на підставі частини першої статті 1212 ЦК України та можливість порушувати питання про відповідальність за порушення грошового зобов'язання (стаття 625 ЦК України) пов'язані з набранням законної сили рішенням суду про визнання договорів комісії та факторингу недійсними.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 квітня 2023 року у справі № 461/4066/21 (провадження № 61-8984св22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110412203>.

2. Спори, що виникають із недоговірних зобов'язань

2.1. У правовідносинах з іноземним елементом, які виникли на підставі правочину з вибором сторонами права іноземної держави, що підлягає застосуванню до таких правовідносин, як зміст правочину, так і його тлумачення визначаються іноземним правом, що сторони обрали за принципом автономії волі (*lex voluntatis*)

12 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку письмового провадження касаційну скаргу Компанії «Eastern Pacific Shipping Pte. Ltd» (далі – компанія) у справі за позовом ОСОБА_1 до Компанії «Eastern Pacific Shipping Pte. Ltd», Представництво фірми «Eastern Pacific Shipping Pte. Ltd» про відшкодування шкоди, завданої смертю.

Суди встановили, що позивач звернулась до суду з вимогою про відшкодування шкоди, завданої смертю годувальника ОСОБА_2 (чоловік ОСОБА_1), який працював на підставі договору найму моряка від 23 січня 2017 року з компанією WEST EAST LATVIAN LINK LTD, яка діє від імені працедавця та як представник власника судна Компанії «Eastern Pacific Shipping Pte. Ltd», терміном на 7 місяців, відповідно до якого був найнятий на судно YELLOW RAY під прапором Ліберії на посаду боцмана.

Позивач зазначала, що її чоловік, перебуваючи на судні, отримав важкі травми, у подальшому його було списано та репатрійовано до м. Новоросійськ Російської Федерації. 20 липня 2017 року ОСОБА_2 було госпіталізовано в цьому місті до міської лікарні для проходження лікування, через тридцять хвилин після виписки звідти, ОСОБА_2 помер.

Відповідно до витягу із медичного журналу судна наявний письмовий запис від 13 липня 2017 року про падіння боцмана. Перебування моряка в тяжкому стані також підтверджується електронною перепискою капітана із судовласником.

25 листопада 2014 року між Міжнародною федерацією працівників транспорту та компанією укладено спеціальну угоду, яка діяла з 25 листопада 2014 року до 24 листопада 2017 року. Відповідно до статті 1 спеціальної угоди компанія зобов'язується імплементувати у договір найму моряка положення колективної угоди «Стандартний ЗВЕ 2014» (ЕРС ТСС).

Згідно з розділом 25 (п.25.1) колективної угоди якщо моряк помирає з будь-якої причини під час найму у компанії, включаючи смерть від природних причин та смерть, що виникла під час подорожі на судно чи з судна, чи під час морської чи іншої небезпеки, компанія виплачуватиме суми, передбачені у додатку 4, визначеному бенефіціару та кожній дитині, що була на утриманні, до 4 (чотирьох) дітей, що не досягли 18 років. ОСОБА_2 визначив бенефіціаром свою дружину – ОСОБА_1.

Тому, виходячи із обставин смерті ОСОБА_2, позивач має право на отримання компенсації за смерть свого чоловіка у розмірі 102 308, 00 дол.

США додатково до її права на відшкодування шкоди, завданої смертю, відповідно до закону.

Рішенням районного суду позов задоволено частково, стягнуто з компанії на користь ОСОБА_1 компенсацію за смерть її чоловіка, а також стягнуто незаконні відрахування коштів із суми його заробітної плати, в іншій частині позову відмовлено.

Постановою апеляційного суду рішення районного суду змінено в мотивувальній частині, в іншій частині рішення суду залишено без змін.

Постановою Верховного Суду рішення районного суду та постанову апеляційного суду в частині задоволення позовних вимог скасовано, справу в цій частині передано на новий розгляд до суду першої інстанції з огляду на таке.

Право, що підлягає застосуванню до приватноправових відносин з іноземним елементом, визначається згідно з колізійними нормами та іншими положеннями колізійного права Закону України «Про міжнародне приватне право», інших законів, міжнародних договорів України. Якщо згідно з частиною першою цієї статті неможливо визначити право, що підлягає застосуванню, застосовується право, яке має більш тісний зв'язок із приватноправовими відносинами (частини перша, друга статті 4 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

При застосуванні права іноземної держави суд чи інший орган встановлює зміст його норм згідно з їх офіційним тлумаченням, практикою застосування і доктриною у відповідній іноземній державі. З метою встановлення змісту норм права іноземної держави суд чи інший орган може звернутися в установленому законом порядку до Міністерства юстиції України чи інших компетентних органів та установ в Україні чи за кордоном або залучити експертів. Особи, які беруть участь у справі, мають право подавати документи, що підтверджують зміст норм права іноземної держави, на які вони посилаються в обґрунтуванні своїх вимог або заперечень, іншим чином сприяти суду чи іншому органу у встановленні змісту цих норм. Якщо зміст норм права іноземної держави в розумні строки не встановлений, незважаючи на вжиті згідно з цією статтею заходи, застосовується право України (стаття 8 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

Застосування права іноземної держави охоплює всі його норми, які регулюють відповідні правовідносини. Застосування норми права іноземної держави не може бути обмежене лише на тій підставі, що ця норма належить до публічного права (стаття 6 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

Відповідно до частини першої статті 49 Закону України «Про міжнародне приватне право» права та обов'язки за зобов'язаннями, що виникають внаслідок завдання шкоди, визначаються правом держави, у якій мала місце дія або інша обставина, що стала підставою для вимоги про відшкодування шкоди.

До трудових відносин застосовується право держави, у якій виконується робота, якщо інше не передбачено законом або міжнародним договором України (стаття 52 Закону України «Про міжнародне приватне право»).

У справі, що переглядалась, підстави позову пов'язані з подіями щодо травмування чоловіка позивача під час роботи на морському судні, яке має прапор держави Ліберія і зареєстроване у порту Монровія, та його смерті на території Російської Федерації після виписки з лікарні № 1 м. Новоросійська.

Суди встановили, що у пункті 26 договору найму моряка зазначено, що: «договір повинен регулюватися та інтерпретуватися відповідно до законодавства держави прапора суден, на борту якого найнятий Моряк»; згідно з договором найму моряка від 23 січня 2017 року стороною договору є компанія Ventnor Navigation ink. Договір найму моряка, відповідно до позначення на печатці, підписаний компанією West East Latvian Link LTD, яка діє як в інтересах Ventnor Navigation ink, що має статус роботодавця, так і в інтересах Eastern Pacific Shipping LTD, яка має статус судовласника.

Суди не врахували, що у статті 5 Закону України «Про міжнародне приватне право» розкрито суть автономії волі (*lex voluntatis*) як принципу міжнародного приватного права, згідно з яким у випадках, передбачених законом, учасники (учасник) правовідносин можуть самостійно здійснювати вибір права, що підлягає застосуванню до змісту правових відносин; у правовідносинах з іноземним елементом, які виникли на підставі правочину з вибором сторонами права іноземної держави, що підлягає застосуванню до таких правовідносин, як зміст правочину, так і його тлумачення визначаються іноземним правом, що сторони обрали за принципом автономії волі.

Суди не визначили права іноземної держави, що підлягає застосуванню до спірних правовідносин згідно з колізійними нормами Закону України «Про міжнародне приватне право», не встановили змісту норм відповідного права та не врахували, що суд застосовує відповідні норми законів та інших нормативно-правових актів України лише тоді, коли зміст норм права іншої держави, незважаючи на вжиті з цією метою заходи, в розумні строки не з'ясовано. Також суди помилково послались на застосування Конвенції 2006 року як частини національного законодавства України, оскільки підписані договір найму моряка від 23 січня 2017 року та колективний договір Міжнародної федерації працівників транспорту ЕРС ТСС містять посилання на їх укладення на основі вказаної Конвенції, яка також ратифікована Республікою Ліберія, тому може бути застосована до спірних правовідносин як право іноземної держави.

За таких обставин суди зробили передчасний висновок щодо застосування норм цивільного законодавства України у спірних правовідносинах, відповідно і щодо незаконності звільнення ОСОБА_2, а також оцінки характеру взаємозв'язку між моряком і іноземними компаніями Ventnor

Navigation ink, West East Latvian Link LTD та Eastern Pacific Shipping LTD відповідно до договору найму моряка від 23 січня 2017 року.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 12 квітня 2023 року у справі № 522/13922/18 (провадження № 61-12488св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110208125>.

2.2. Відносини з фактичного користування земельною ділянкою без укладеного договору оренди та недоотримання її власником доходів (коштів) за безпідставне користування земельною ділянкою є за своїм змістом кондикційними

05 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Товариства з обмеженою відповідальністю «Озерна-Агро» (далі – ТОВ «Озерна-Агро»), третя особа – ОСОБА_2, про стягнення шкоди за безпідставне користування земельною ділянкою.

Позивач зазначав, що він є власником земельної ділянки. 14 лютого 2011 року ОСОБА_2, діючи в його інтересах на підставі нотаріально посвідченої довіреності від 31 березня 2009 року зі строком дії три роки (до 31 березня 2012 року) та без права передоручення, уклала договір оренди зазначеної земельної ділянки з ТОВ «Озерна-Агро».

Відповідно до пункту 8 договору строк його дії складає п'ять років, тобто до 23 лютого 2016 року. 10 березня 2015 року між ОСОБА_2, яка діяла від імені позивача, та відповідачем укладена додаткова угода до договору оренди землі строком до травня 2022 року.

У 2017 році позивач, після того як дізнався від ОСОБА_2 про відсутність у неї документів щодо виплат за оренду паїв, звернувся до ТОВ «Озерна-Агро» із заявою, в якій просив провести звірку бухгалтерської документації щодо нарахування та отримання належних йому коштів за оренду паїв, надати копії цих документів, а також здійснити орендну плату за користування паями. Одночасно повідомив відповідача, що не підписував додаткову угоду від 10 березня 2015 року та після проведення всіх розрахунків просив її скасувати. На таку заяву відповідач зазначив, що позивачу належить виплата орендної плати за користування земельною ділянкою у 2017 році. Того ж дня позивач отримав копію додаткової угоди від 10 березня 2015 року, яку підписала інша особа.

У рамках кримінального провадження було встановлено, що підпис у додатковій угоді вчинений не позивачем, а ОСОБА_2 без будь-яких правових підстав.

Посилаючись на положення статті 1212 ЦК України, ОСОБА_1 просив суд стягнути з відповідача суму коштів (шкоди) за безпідставне користування земельною ділянкою.

Рішенням міськрайонного суду у задоволенні позову відмовлено.

Змінюючи мотиви відмови у задоволенні позову суду першої інстанції, апеляційний суд вказав, що, незважаючи на те, що позивач визначає спірну додаткову угоду як недійсний правочин, враховуючи фактичні обставини справи, вказаний правочин слід вважати неукладеним.

Постановою Верховного Суду постанову апеляційного суду скасовано, справу передано на новий розгляд до суду апеляційної інстанції з огляду на таке.

Положення частини першої статті 1212 ЦК України звужує застосування інституту безпідставного збагачення у зобов'язальних (договірних) відносинах, отримане однією із сторін у зобов'язанні підлягає поверненню іншій стороні на підставі цієї статті тільки за наявності ознаки безпідставності такого отримання.

Отже, обов'язок набувача повернути потерпілому безпідставно набуте (збережене) майно чи відшкодувати його вартість не є заходом відповідальності, оскільки набувач зобов'язується повернути тільки майно, яке безпідставно набув (зберігав), або вартість цього майна.

Предметом позову у цій справі є стягнення з ТОВ «Озерна-Агро» неодержаного доходу за безпідставне користування земельною ділянкою, належною позивачу на праві власності, за період з 2016 року до 2019 року.

Таким чином, відносини з фактичного користування земельною ділянкою без укладеного договору оренди та недоотримання її власником доходів (коштів) за безпідставне користування земельною ділянкою є за своїм змістом кондикційними.

Для кондикційних зобов'язань доведення вини особи не має значення, а важливим є факт неправомірного набуття (збереження) майна однією особою за рахунок іншої (статті 1212 – 1214 ЦК України).

В даному випадку діє презумпція завдавача шкоди, за якої позивач має право вимагати відшкодування шкоди за безпідставне користування земельною ділянкою, а відповідач у випадку його незгоди з розміром шкоди, визначеним позивачем, має право оспорювати цей розмір і доводити менший розмір шкоди.

Отже, висновки суду апеляційної інстанції про те, що позивач не довів розмір збитків, завданих відповідачем, який без достатньої правової підстави зберігав у себе майно позивача, є передчасними.

У цій справі позивач визначив розмір шкоди, надав докази на її підтвердження, й спростувати такі докази має саме відповідач, а суд може лише оцінити докази і, якщо розмір шкоди завищений, зменшити його.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 квітня 2023 року у справі № 357/8975/20 (провадження № 61-8275св22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110147224>.

3. Спори, що виникають із трудових правовідносин

3.1. Звільнення посадової особи, яка відповідальна за реалізацію антикорупційної програми підприємства (Уповноважений), без отримання згоди

або всупереч обґрунтованій відмові НАЗК в наданні згоди на звільнення такої особи є порушенням пункту другого частини п'ятої статті 64 Закону України «Про запобігання корупції»

19 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Національного агентства з питань запобігання корупції та представника ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до Державного підприємства «Національна атомна енергогенеруюча компанія «Енергоатом», третя особа – Національне агентство з питань запобігання корупції (далі – НАЗК), про визнання незаконним та скасування наказу, поновлення на роботі та стягнення заробітної плати за час вимушеного прогулу.

Позивач оскаржив у суді звільнення з роботи на підставі пункту 3 частини першої статті 40 КЗпП України. Вказав, що він є посадовою особою, відповідальною за реалізацію Антикорупційної програми підприємства (Уповноважений), однак його звільнили без погодження з НАЗК; за результатами службового розслідування було запропоновано накладити дисциплінарне стягнення також на інших осіб, але санкції застосовано лише до нього; він неодноразово повідомляв керівника підприємства про те, що є викривачем корупції.

Суд першої інстанції задовольнив позов, апеляційний суд скасував це рішення, відмовив у задоволенні позовних вимог, у тому числі з тих підстав, що попередня згода НАЗК не потрібна.

Постановою Верховного Суду постанову апеляційного суду скасовано, залишено в силі рішення суду першої інстанції з огляду на таке.

Закон України «Про запобігання корупції» гарантує незалежність Уповноваженого від впливу чи втручання в його роботу, що реалізується, зокрема через механізм отримання від НАЗК згоди на його звільнення, якщо воно відбувається за ініціативою керівника. Надання згоди НАЗК у цьому випадку спрямоване на запобігання звільненню уповноважених через їхні повідомлення про факти корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень.

Звільнення Уповноваженого без отримання згоди або всупереч обґрунтованій відмові НАЗК в наданні згоди на звільнення такої особи є порушенням пункту другого частини п'ятої статті 64 Закону.

Щодо статусу позивача як викривача, то відповідно до частини першої статті 53-3 Закону України «Про запобігання корупції» права викривача виникають з моменту повідомлення інформації про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень, інших порушень Закону. Отже, особа набуває статусу викривача з моменту повідомлення інформації про порушення вимог Закону іншою особою.

Згідно з частиною першою статті 53-4 Закону, зокрема, викривача не може бути звільнено з роботи, піддано з боку керівника або роботодавця іншим негативним заходам впливу у зв'язку з повідомленням.

До негативних заходів також належать формально правомірні рішення і дії керівника або роботодавця вибіркового характеру, які не застосовуються до інших працівників у подібних ситуаціях (абзац 2 частини першої статті 53-4 Закону).

При цьому передбачені статтею 53-4 Закону гарантії застосовуються не лише за фактом того, що особа є викривачем, а за умови наявності зв'язку між негативними заходами впливу або загрозою їх застосування та повідомленням викривача.

Водночас наявність такого зв'язку презюмується й обов'язок доказування його відсутності покладається на відповідача (частина п'ята статті 21 Директиви Європейського Парламенту і Ради ЄС 2019/1937 від 23 жовтня 2019 року, стаття 81 ЦПК України).

Суд першої інстанції встановив, що дисциплінарне стягнення відповідна комісія запропонувала накласти на позивача та інших посадових осіб, однак застосоване воно тільки до нього.

Встановивши, що позивач набув статусу викривача з моменту повідомлення про корупційне порушення, суд першої інстанції дійшов правильного висновку, що його звільнено з порушенням вимог абзацу 2 частини першої статті 53-4 Закону України «Про запобігання корупції», оскільки відповідач застосував до позивача, який має статус викривача, негативні заходи впливу, які хоч і мають ознаки формально правомірних, однак є вибілковими, оскільки не були застосовані до інших працівників у подібних ситуаціях, а застосовані виключно до позивача без згоди НАЗК.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 квітня 2023 року у справі № 761/8294/21 (провадження № 61-4650св22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110395768>.

4. Спори, що виникають із житлових правовідносин

4.1. Звернення членів сім'ї наймача квартири до суду з вимогою про визнання їх законними наймачами житлового приміщення та зобов'язання укласти типовий договір про надання послуг з управління багатоквартирним будинком з метою зміни раніше укладеного наймачем договору найму жилого приміщення є неефективним способом захисту їхніх житлових прав. Таким способом є визнання права користування житловим приміщенням, зміна договору найму житлового приміщення тощо

05 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1, ОСОБА_2 у справі за їхнім позовом до Вінницької міської державної лікарні ветеринарної медицини, Державної служби з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, треті особи: ОСОБА_3, ОСОБА_4, ОСОБА_5, ОСОБА_6, ОСОБА_7, про визнання законними наймачами житлового приміщення і зобов'язання укладення

типового договору про надання послуг з управління багатоквартирним будинком.

Судами встановлено, що позивачі проживають та зареєстровані у спірній квартирі з народження як члени родини (діти) наймача ОСОБА_8 та були вселені в квартиру за згодою останнього. Записи про вселення позивачів та проживання у зазначеній квартирі містяться, зокрема у домовій книзі.

Після смерті батька ОСОБА_8 у позивачів постало питання щодо заміни первісного наймача квартири та реалізації прав щодо її приватизації. Проте у Вінницькій державній ветеринарній лікарні, що здійснює оперативне управління будинком, у квартальному комітеті «Підлісний», який здійснює обслуговування вказаної будівлі та квартирний облік громадян, а також в архіві відсутні документи про найм житла їхнім батьком, зокрема втрачено ордер на квартиру.

В серпні 2021 року ОСОБА_1 направив заяву до Вінницької міської державної лікарні ветеринарної медицини, на балансі якої знаходиться зазначений будинок, з вимогою укласти з ним договір найму. У заяві містилась також згода усіх зареєстрованих у квартирі осіб. Позивач отримав відмову в укладенні договору найму з тих підстав, що такий договір укладається в письмовій формі на підставі ордера на жиле приміщення, а оскільки ордер втрачено, тобто його немає, то і для укладення договору немає підстав.

З урахуванням наведеного ОСОБА_1, ОСОБА_2, уточнивши під час розгляду справи позовні вимоги, на підставі статей 61, 64, 103, 106, 160 Житлового кодексу України просили суд визнати їх наймачами квартири АДРЕСА_1 та зобов'язати Вінницьку міську державну лікарню ветеринарної медицини укласти з ними типовий договір про надання послуг з управління багатоквартирним будинком.

Рішенням міського суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, у задоволенні позову відмовлено.

Заявивши позовну вимогу про визнання позивачів законними наймачами у поєднанні з вимогою про зобов'язання укласти типовий договір про надання послуг з управління багатоквартирним будинком, позивачі не врахували, що такий спосіб захисту є неефективним та не захистить їхніх житлових прав, оскільки позивачі переслідують мету не набуття прав управління будинком, а зміни раніше укладеного з ОСОБА_8 договору найму жилого приміщення, однак заявляють вимогу про зобов'язання укладення типового договору про надання послуг з управління багатоквартирним будинком, яка задоволенню не підлягає.

Постановою Верховного Суду рішення судів попередніх інстанцій залишено без змін з огляду на таке.

За змістом статті 106 ЖК України у разі відмови наймодавця у визнанні члена сім'ї наймачем за договором найму спір може бути вирішено в судовому порядку.

Користування жилим приміщенням у будинках державного і громадського житлового фонду здійснюється відповідно до договору найму жилого приміщення, який укладається в письмовій формі на підставі ордера на жиле приміщення між наймодавцем – житлово-експлуатаційною організацією (а у разі її відсутності – відповідним підприємством, установою організацією) і наймачем (стаття 61 ЖК України).

Стаття 15 ЦК України визначає об'єктом захисту порушене, невизнане або оспорюване право чи цивільний інтерес. Порушення права пов'язане з позбавленням його володільця можливості здійснити (реалізувати) своє право повністю або частково. При оспорюванні або невизнанні права виникає невизначеність у праві, викликана поведінкою іншої особи.

Таким чином, порушення, невизнання або оспорювання суб'єктивного права є підставою для звернення особи до суду за захистом цього права із застосуванням відповідного способу захисту.

Верховний Суд погодився з висновками судів про те, що заявлені позивачами вимоги про визнання їх наймачами квартири є неефективним способом захисту, оскільки це не захистить їхні житлові права.

Норми ЖК України, на які посилаються позивачі, визначають такими способами визнання права користування житловим приміщенням, зміну договору найму житлового приміщення тощо. Проте таких вимог позивачі не заявляли, а право визначати предмет і підставу позову надано виключно позивачам, а не суду (статті 4, 12, 13, 43, 175 ЦПК України).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 квітня 2023 року у справі № 127/6749/22 (провадження № 61-799св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110175622>.

4.2. Сама по собі реєстрація в певному місці проживання не дає особі права на користування певним житлом, якщо особа не проживала в ньому та втратила або не набула статусу члена сім'ї власника цього житла

19 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2 про визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням.

Суди встановили, що у 2013 році на забезпечення виконання зобов'язань за кредитним договором між ОСОБА_3 та банком укладений іпотечний договір, згідно з яким ОСОБА_3 передав в іпотеку банку однокімнатну квартиру, яка належить йому на праві особистої приватної власності на підставі свідоцтва про право власності від 18 квітня 2013 року.

ОСОБА_2 з 2015 року зареєстрована у квартирі АДРЕСА_1. З 2016 року право власності на спірну квартиру зареєстровано за АТ «Дельта Банк». У 2018 році між ОСОБА_1 та АТ «Дельта Банк» укладено договір купівлі-продажу

зазначеної квартири. У подальшому за ОСОБА_1 зареєстровано право власності на нерухоме майно.

Рішенням районного суду, яке набрало законної сили, у задоволенні позову ОСОБА_3 до АТ «Дельта Банк», приватного нотаріуса Київського міського нотаріального округу Літвінова А. В., третя особа – ОСОБА_1, про визнання рішення незаконним, скасування рішення про реєстрацію права власності на спірну квартиру відмовлено.

05 грудня 2018 року позивач направив відповідачці вимогу про виселення та зняття з реєстраційного обліку.

Вказував на те, що відповідачка фактично у спірній квартирі не проживає, але її реєстрація в квартирі обмежує його право власності.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено, визнано ОСОБА_2 такою, що втратила право користування жилим приміщенням – квартирою.

Постановою Верховного Суду рішення судів попередніх інстанцій залишено без змін з огляду на таке.

Згідно з положеннями статті 391 ЦК України власник майна має право вимагати усунення перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном.

Дійсна сутність позовних вимог про визнання особи такою, що втратила право користування жилим приміщенням, має оцінюватись судом виходячи з правових та фактичних підстав позову, наведених у позовній заяві, а не лише тільки з формулювань її прохальної частини, які можуть бути недосконалыми.

У всякому разі неможливість для власника здійснювати фактичне користування житлом (як і будь-яким нерухомим майном) через його зайняття іншими особами не означає втрату власником володіння такою нерухомістю.

Право користування чужим майном передбачено у статтях 401 – 406 ЦК України.

Частиною першою статті 383 ЦК України та статтею 150 ЖК України передбачено, що громадяни, які мають у приватній власності будинок (частину будинку), квартиру, користуються ним (нею) для особистого проживання і проживання членів їх сімей та інших осіб.

Відповідно до частини четвертої статті 156 ЖК України до членів сім'ї власника відносяться особи, зазначені в частині другій статті 64 цього Кодексу, а саме подружжя, їх діти і батьки. Членами сім'ї власника може бути визнано й інших осіб, якщо вони постійно проживають разом з ним і ведуть спільне господарство.

Згідно з частинами першою та другою статті 405 ЦК України члени сім'ї власника житла, які проживають разом з ним, мають право на користування цим житлом відповідно до закону, і для членів сім'ї власника безумовне припинення користування житлом можливе лише на підставі частини другої статті 405 ЦК України у разі відсутності члена сім'ї без поважних причин понад

один рік, якщо інше не встановлено домовленістю між ним і власником житла або законом.

За порівняльним аналізом статей 383, 391, 405 ЦК України та статей 150, 156 у поєднанні зі статтею 64 ЖК України слід дійти висновку, що положення статей 383, 391 ЦК України передбачають право вимоги власника про захист порушеного права власності на житлове приміщення, будинок, квартиру тощо від будь-яких осіб, у тому числі тих, які не є і не були членами його сім'ї, а положення статті 405 ЦК України, статей 150, 156 ЖК України регулюють взаємовідносини власника житлового приміщення та членів його сім'ї.

Задовольняючи позов про визнання особи такою, що втратила право користування житловим приміщенням, суд першої інстанції, з висновком якого погодився апеляційний суд, виходив з того, що відповідач тривалий час не проживає у спірній квартирі, що є підставою для позбавлення права користування належним позивачу житлом.

Верховний Суд погодився з наведеними висновками з огляду на те, що за встановлених в цій справі обставин місце проживання відповідача у спірній квартирі зареєстровано 06 листопада 2015 року без згоди іпотекодержателя, а фактично проживає у квартирі лише ОСОБА_3.

Посилання у касаційній скарзі на рішення Дарницького районного суду міста Києва від 17 січня 2022 року, яким встановлено факт проживання однією сім'єю її та ОСОБА_3 як чоловіка та жінки без реєстрації шлюбу з 01 січня 2010 року до 17 січня 2022 року, не спростовує висновку судів, оскільки вказаним судовим рішенням не встановлено, що ОСОБА_2 та ОСОБА_3 проживали саме у спірній квартирі.

Колегія суддів зазначила, що сама по собі реєстрація в певному місці проживання не дає особі права на користування певним житлом, якщо особа не проживала в ньому та втратила або не набула статусу члена сім'ї власника цього житла.

У справі, що переглядалась, інтереси позивача як власника спірної квартири, перевищують інтереси відповідачки, в якій припинилися правові підстави користування чужим майном.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 квітня 2023 року у справі № 753/8506/19 (провадження № 61-6564св22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110395847>.

5. Спори, що викають із сімейних правовідносин

5.1. Наявність між батьками спору щодо управління майном своєї малолітньої дитини не може бути підставою для визнання незаконною відмови нотаріуса у видачі дублікатів правовстановлюючих документів на майно, оскільки відсутність їх оригіналів у матері не свідчить про їх втрату або зіпсування у разі наявності оригіналів цих документів у батька

19 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до приватного нотаріуса Білоцерківського міського нотаріального округу Київської області про зобов'язання нотаріуса вчинити нотаріальну дію.

Суди встановили, що у 2015 році між ОСОБА_2 та ОСОБА_3, від імені якого як законний представник діяла мати ОСОБА_1, укладено договори дарування, відповідно до умов яких батько ОСОБА_2 подарував своєму сину ОСОБА_3 земельну ділянку та розташовану на ній нежитлову будівлю. Один примірник договорів зберігається у нотаріуса, а другий був виданий позивачу як представнику обдарованого.

У 2020 році позивач у порядку статті 53 Закону України «Про нотаріат» звернулась із заявою про видачу дублікатів зазначених договорів дарування до приватного нотаріуса, останній виніс постанову про відмову у вчиненні нотаріальної дії, яка обґрунтована тим, що оригінали договорів дарування перебувають у батька малолітнього ОСОБА_3 ОСОБА_2, що є підставою для відмови у видачі дублікатів документів.

Рішенням міськрайонного суду позов задоволено частково, зобов'язано приватного нотаріуса видати дублікат договору дарування нежитлової будівлі та дублікат договору дарування земельної ділянки.

Постановою апеляційного суду рішення суду першої інстанції скасовано, у задоволенні позову відмовлено, оскільки позивач не є стороною договорів дарування, а діє лише як законний представник малолітнього сина. Оригінали договорів дарування пред'явлені приватному нотаріусу батьком дитини, тому оригінали документів не втрачені.

Відсутність оригіналів договорів у матері обдарованого не свідчить про їх втрату, а факт наявності між батьками спору стосовно управління майном спільної неповнолітньої дитини, який вбачається зі змісту пояснень, наданих стороною позивача, не може бути підставою для визнання дій нотаріуса незаконними.

Верховний Суд погодився з висновком апеляційного суду з огляду на таке.

У частині першій статті 53 Закону України «Про нотаріат» визначено, що у разі втрати або зіпсування документа, посвідченого або виданого нотаріусом чи посадовою особою органу місцевого самоврядування, за письмовою заявою осіб, перелічених у першому реченні частини п'ятої статті 8 цього Закону, видається дублікат втраченого документа (фізичним та юридичним особам, за дорученням яких або щодо яких вчинялися нотаріальні дії).

Аналогічний порядок видачі дубліката втраченого документа нотаріусом визначений у главі 22 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 22 лютого 2012 року № 296/5.

Перелік підстав видачі дубліката документа є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає.

Статтею 242 ЦК України передбачено, що батьки (усиновлювачі) є законними представниками своїх малолітніх та неповнолітніх дітей.

Відмовляючи у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1, суд апеляційної інстанції обґрунтовано виходив із того, що позивачем не надано належних та допустимих доказів на підтвердження того, що правовстановлюючі документи, договори дарування нежитлового приміщення та земельної ділянки від 20 листопада 2015 року, втрачено чи зіпсовано.

При цьому суд апеляційної інстанції врахував, що оригінали договорів дарування були пред'явлені приватному нотаріусу батьком ОСОБА_3 ОСОБА_2, як законним представником дитини.

Відсутність оригіналів договорів дарування у позивача не свідчить про їх втрату або зіпсування, оскільки вони наявні у іншого законного представника малолітнього – його батька ОСОБА_2.

Суд правильно зазначив, що факт наявності між батьками спору щодо управління майном своєї неповнолітньої дитини не може бути підставою для визнання дій нотаріуса незаконними.

Верховний Суд також зазначив, що ОСОБА_2 помер після розгляду справи судами попередніх інстанцій, а тому позивач, будучи єдиним законним представником малолітньої дитини, не позбавлена права у разі неможливості отримати оригінали договорів дарування, звернутися повторно до нотаріуса про видачу дублікатів цих правовстановлюючих документів.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 квітня 2023 року у справі № 357/8270/20 (провадження № 61-4635св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110353987>.

5.2. Законодавець не передбачив такої можливості, як зупинення нарахування аліментів, переривання сплати аліментів у певні періоди, зокрема коли повнолітня дитина безпосередньо не бере участі в освітньому процесі, а також звільнення платника аліментів від сплати аліментів на утримання повнолітньої дитини у зв'язку з продовженням нею навчання в період канікул, переходу на навчання на інший освітній рівень або до іншого навчального закладу, зокрема вступу до магістратури

10 квітня 2023 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за скаргою ОСОБА_1 на дії головного державного виконавця Печерського районного відділу державної виконавчої служби у місті Києві Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції України (м. Київ) (далі – Печерський РВ ДВС, відділ).

Судами встановлено, що рішенням від 03 липня 2018 року (справа № 752/20152/16-ц), залишеним без змін постановою апеляційного суду від 11 квітня 2019 року, районний суд стягнув з ОСОБА_1 на користь ОСОБА_2

аліменти на утримання повнолітньої дочки ОСОБА_3, у розмірі 1/5 частини всіх видів заробітку (доходу) щомісячно, починаючи з 24 вересня 2017 року і до закінчення нею навчання в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, тобто до 30 червня 2020 року, а у разі продовження навчання – не більше ніж до досягнення ОСОБА_3 23 років.

На виконання зазначеного рішення суду видано виконавчий лист, за яким здійснено розрахунок заборгованості зі сплати аліментів ОСОБА_1 за період із липня до листопада 2020 року.

Згідно з довідкою Київського національного університету імені Тараса Шевченка від 18 вересня 2020 року ОСОБА_3 є студентом першого року навчання ОС «Магістр» денної форми навчання Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка IV рівня акредитації і закінчує навчання 31 травня 2022 року.

Відомості про ОСОБА_1, як боржника зі сплати аліментів, внесено до Єдиного реєстру боржників.

Оскільки державний виконавець невмотивовано нарахував йому заборгованість зі сплати аліментів за період з липня 2020 року, а не з дати винесення наказу про зарахування ОСОБА_3 на навчання у магістратурі (вересень 2020 року), то у нього утворилася заборгованість, що склала більше трьох місяців, і відомості про нього як боржника протиправно були внесені до Єдиного реєстру боржників.

За таких обставин ОСОБА_1 просив суд визнати неправомірними дії головного державного виконавця щодо складання розрахунку заборгованості зі сплати аліментів від 14 грудня 2020 року.

Постановою апеляційного суду ухвалу районного суду в частині задоволення вимог ОСОБА_1 скасовано та ухвалено в цій частині нове судове рішення, яким у задоволенні скарги про визнання неправомірними дій головного державного виконавця відмовлено.

Апеляційний суд зазначив, що після закінчення навчання на бакалавраті ОСОБА_3 продовжила навчання на магістратурі, а чинне законодавство не передбачає зупинення нарахування аліментів або звільнення платника аліментів від сплати аліментів на утримання повнолітньої дитини у зв'язку з продовженням нею навчання в період канікул, переходу на навчання або вступу до магістратури.

Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду постанову апеляційного суду залишив без змін, зробивши такі правові висновки.

Відповідно до статті 199 СК України якщо повнолітні дочка, син продовжують навчання і у зв'язку з цим потребують матеріальної допомоги, батьки зобов'язані утримувати їх до досягнення двадцяти трьох років за умови, що вони можуть надавати матеріальну допомогу. Право на утримання припиняється у разі припинення навчання

Завершення повнолітньою дочкою/сином, до досягнення ними 23 років, навчання на певному освітньому рівні та:

1) безпосередній після цього перехід (вступ) до навчального закладу на наступний рівень освіти; або

2) безпосередній після цього перехід (вступ) до навчального закладу для здобуття освіти на наступному рівні чи за іншою спеціальністю, незалежно від того, чи відбувається це в тому самому або у різних начальних закладах освіти, не свідчить про припинення навчання та, відповідно, саме по собі не є підставою для припинення права на утримання (аліменти).

При цьому, як вступ (перехід) на наступний освітній рівень навчання, так і вступ (перехід) до іншого навчального закладу після завершення навчання та здобуття певного рівня освіти, пов'язані із певними часовими періодами, протягом яких не відбувається безпосередньо освітній процес, однак триває освітня діяльність, зокрема вступна кампанія (подача документів, здача іспитів, проходження співбесід, видання наказу про зарахування до навчального закладу тощо).

Такі процедури, що тривають певні періоди часу, є об'єктивними, нормативно врегульованими та їх тривалість не залежить від волі особи, яка здобуває освіту.

Виключення цих періодів із часу, протягом якого повнолітні дочка, син мають право на утримання, не узгоджується із вимогами статті 53 Конституції України, статей 1, 3, 10 Закону України «Про освіту», частини другої статті 199 СК України та є несправедливим.

Об'єднана палата Касаційного цивільного суду, проаналізувавши положення частини другої статті 199 СК України, дійшла висновку, що законодавець не передбачив такої можливості, як зупинення нарахування аліментів, переривання сплати аліментів у певні періоди, зокрема коли повнолітня дитина безпосередньо не бере участі в освітньому процесі, а також звільнення платника аліментів від сплати аліментів на утримання повнолітньої дитини у зв'язку з продовженням нею навчання в період канікул, переходу на навчання на інший освітній рівень або до іншого навчального закладу, зокрема вступу до магістратури. Правило частини другої статті 199 СК України виключно передбачає припинення права повнолітньої дитини на утримання у разі припинення нею навчання, тобто закінчення або відрахування з навчання у навчальному закладі. Законодавець не передбачив винятку з правила частини першої статті 199 СК України, яка, зокрема не містить застереження про те, що канікулярний період, період вступу до вищого навчального закладу для здобуття вищого рівня освіти не входять до періоду нарахування та сплати аліментів одним із батьків на користь повнолітньої дитини.

Також потрібно враховувати, що стаття 199 СК України не враховує зміни в системі освіти в Україні, які відбулися після прийняття цього Кодексу. Станом на момент виникнення спірних правовідносин в Україні діє новий Закон України «Про вищу освіту», прийнятий Верховною Радою України 01 липня 2014 року за № 1556-VII, у редакції Закону України від 17 червня 2020 року № 720-IX.

СК України, який встановив обов'язок батьків утримувати повнолітніх дочку, сина, які продовжують навчання, був прийнятий 10 січня 2002 року і набрав чинності 01 січня 2004 року.

На момент прийняття СК України був чинним Закон Української РСР від 23 травня 1991 року «Про освіту», системне та логічне тлумачення правових норм якого дає підстави для висновку, що законодавець станом на 10 січня 2002 року розглядав навчання на магістерському рівні як продовження освіти за спеціальністю з метою здобуття повної вищої освіти на основі бакалаврського рівня (який на той час не вважався повною вищою освітою і надавався тільки закладам I-III рівня акредитації).

У справі, що переглядалась, боржник не довів, що існували підстави для закінчення виконавчого провадження 30 червня 2020 року у зв'язку з повним фактичним виконанням рішення суду або, що після цієї дати державний виконавець не мав повноважень нараховувати до сплати боржнику аліментні платежі відповідно до змісту резолютивної частини виконуваного ним судового рішення, адже не було підстав для застосування до спірних правовідносин частини другої статті 199 СК України у зв'язку з продовженням повнолітньою дитиною навчання у магістратурі. Наведене підтверджує, що період, протягом якого суд вирішив стягувати з боржника аліментні платежі, не закінчився та продовжився у зв'язку з настанням обставин, з якими суд пов'язував підстави для нарахування до стягнення повнолітній дитині утримання до закінчення нею навчання (але не більше ніж до досягнення нею 23 річного віку).

Також потрібно враховувати, що період, протягом якого суд вирішив визначити обов'язок щодо сплати боржником аліментних платежів, визначений не конкретними календарними датами, а певними подіями, від настання яких і залежить обрахунок і тривалість цього періоду.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 квітня 2023 року у справі № 752/20152/16-ц (провадження № 61-19405сво21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110749212>.

6. Спори, що виникають із питань щодо відшкодування шкоди

6.1. Закриття кримінального провадження за підозрою у вчиненні особою кримінального правопорушення з реабілітуючих підстав, оскільки стороною обвинувачення не встановлено достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді та вичерпано можливості їх отримати, надає такій особі право на відшкодування моральної шкоди згідно із Законом України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду»

19 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу Офісу Генерального прокурора у справі

за позовом ОСОБА_1 до Державної казначейської служби України, Головного управління Служби безпеки України у м. Києві та Київській області, Офісу Генерального прокурора про стягнення з Державного бюджету України на користь позивача компенсації моральної шкоди, завданої йому внаслідок незаконного затримання, вилучення і арешту майна, незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення й незаконного застосування запобіжних заходів.

Свої вимоги позивач мотивував тим, що він незаконно перебував під кримінальним переслідуванням з 11 квітня 2019 року до 14 грудня 2020 року, у період з 11 квітня 2019 року до 11 листопада 2019 року перебував під вартою, з 11 листопада 2019 року, будучи звільненим з-під варти у залі судового засідання, до 14 листопада 2019 року – під цілодобовим домашнім арештом, а потім до 14 січня 2020 року до нього застосовувався такий вид запобіжного заходу, як особисте зобов'язання.

Позивач вказував, що у зв'язку із закриттям кримінального провадження 03 лютого 2020 року на підставі пункту 3 частини першої статті 284 КПК України, у зв'язку з невстановленням слідством достатніх доказів для доведення винуватості особи у суді та вичерпанням можливості їх отримати, а також із закриттям кримінального провадження 19 лютого 2020 року на підставі пункту 10 частини першої статті 284 КПК України, відповідно до статті 56 Конституції України, статей 1167, 1176 Цивільного кодексу України, статей 2 – 4 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду» (далі – Закон України № 266/94-ВР) у нього виникло право на відшкодування моральної шкоди, яка завдана незаконними діями та рішеннями органу досудового розслідування і прокуратури щодо притягнення до кримінальної відповідальності.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено частково, стягнуто з Державного бюджету України на користь ОСОБА_1 грошову компенсацію моральної шкоди у розмірі 500 000, 00 грн.

Постанову апеляційного суду мотивовано тим, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку про доведеність позовних вимог в частині відшкодування моральної шкоди, оскільки факти затримання, повідомлення про підозру, взяття під варту, застосування домашнього арешту та особистого зобов'язання, призвели до порушення нормальних життєвих зав'язків, що вимагає додаткових зусиль для організації життя.

Закриття кримінального провадження 14 лютого 2020 року у зв'язку із закінченням строку досудового розслідування не належить до випадків, які передбачені статтею 2 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду», тому відшкодування моральної шкоди за незаконне притягнення

до кримінальної відповідальності за частиною першою статті 263 КК України, може проводитися на підставі статті 1173 ЦК України.

Постановою Верховного Суду рішення судів попередніх інстанцій змінено та зменшено розмір компенсації моральної шкоди, яка підлягає стягненню на користь ОСОБА_1 з огляду на таке.

Суд першої інстанції, з висновком якого погодився й суд апеляційної інстанції, дійшов правильного висновку, що закриття кримінального провадження за підозрою у вчиненні ОСОБА_1 кримінального правопорушення, передбаченого частиною п'ятою статті 27, частиною третьою статті 15, частиною третьою статті 258 КК України, відбулося з реабілітуючих підстав (пункт 3 частини першої статті 284 КПК України – стороною обвинувачення не встановлено достатніх доказів для доведення винуватості особи в суді та вичерпано можливості їх отримати), а тому позивач має право на отримання відшкодування моральної шкоди згідно із Законом України № 266/94-ВР.

Згідно з пунктом 1 частини першої, частиною другою статті 1, пунктом 5 статті 3 Закону України № 266/94-ВР підлягає відшкодуванню шкода, завдана громадянину внаслідок незаконного засудження, незаконного повідомлення про підозру у вчиненні кримінального правопорушення, незаконного взяття і тримання під вартою, незаконного проведення в ході кримінального провадження обшуку, виїмки, незаконного накладення арешту на майно, незаконного відсторонення від роботи (посади) та інших процесуальних дій, що обмежують права громадян. Завдана шкода відшкодовується в повному обсязі незалежно від вини посадових осіб органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури або суду. У наведених у статті 1 цього Закону випадках громадянину відшкодовується моральна шкода.

Відповідно до частин другої, третьої статті 13 цього Закону розмір моральної шкоди визначається з урахуванням обставин справи в межах, встановлених цивільним законодавством. Відшкодування моральної шкоди за час перебування під слідством чи судом провадиться виходячи з розміру не менше одного мінімального розміру заробітної плати за кожен місяць перебування під слідством чи судом.

Частинами п'ятою, шостою статті 4 Закону України № 266/94-ВР визначено, що відшкодування моральної шкоди провадиться у разі, коли незаконні дії органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, досудове розслідування, прокуратури і суду завдали моральної втрати громадянину, призвели до порушення його нормальних життєвих зав'язків, вимагають від нього додаткових зусиль для організації свого життя. Моральною шкодою визнаються страждання, заподіяні громадянину внаслідок фізичного чи психічного впливу, що призвело до погіршення або позбавлення можливості реалізації ним своїх звичок і бажань, погіршення відносин з оточуючими людьми, інших негативних наслідків морального характеру.

Конкретний розмір моральної шкоди, завданої незаконними діями прокуратури та суду у кожному окремому випадку, встановлюється індивідуально з урахуванням обставин справи та на підставі здійсненої судами правової оцінки доказів, наданих учасниками справи на підтвердження своїх вимог та заперечень.

Розмір відшкодування моральної шкоди має бути не більшим ніж достатнім для розумного задоволення потреб потерпілої особи і не повинен призводити до її безпідставного збагачення.

Дійшовши висновку про відшкодування моральної шкоди у розмірі 500 000, 00 грн, суди попередніх інстанцій не навели достатніх підстав для значного збільшення цього розміру, порівняно із мінімально гарантованим.

Колегія суддів, врахувавши межі касаційного оскарження і встановлені судами обставини, не погодилась із наявністю підстав для відшкодування позивачу моральної шкоди у зазначеному розмірі.

Врахувавши характер і наслідки повідомлення про підозру у вчиненні злочину, застосування до позивача заходів забезпечення кримінального провадження – затримання, взяття під варту, домашнього арешту, особистого зобов'язання, проведення обшуку, що призвело до порушення нормальних життєвих зв'язків позивача, розмір відшкодування завданої йому моральної шкоди зменшено з урахуванням положень частини третьої статті 13 Закону України «Про порядок відшкодування шкоди, завданої громадянину незаконними діями органів, що здійснюють оперативно-розшукову діяльність, органів досудового розслідування, прокуратури і суду».

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 19 квітня 2023 року у справі № 757/50854/21-ц (провадження № 61-457св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110339293>.

6.2. Підставою для відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок негативної діяльності полігону твердих побутових відходів, є доведення не тільки самого факту забруднення довкілля саме відповідачем, а й того, що воно відбувається поза відповідними нормами, встановленими державою, не притаманне наявному забрудненню в сучасних містах та селищах, негативно впливає на користування зручностями населених пунктів, приватне та сімейне життя позивачів, та, як наслідок, призводить до погіршення стану їх здоров'я

05 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника позивачів ОСОБА_27 у справі за позовом ОСОБА_1 до Києво-Святошинського виробничого управління житлово-комунального господарства (далі – Києво-Святошинське ВУ ЖКГ), Києво-Святошинської районної ради Київської області (далі – Києво-Святошинська РР Київської області) про припинення господарської діяльності полігону твердих побутових відходів (далі – ТПВ) (сміттєзвалища) Києво-Святошинського ВУ ЖКГ, розташованого в межах Тарасівської сільської ради

Києво-Святошинського району Київської області біля, с. Крюківщина, та солідарне відшкодування моральної шкоди.

Інші позивачі (25 осіб) також звернулись до суду з аналогічними вимогами, які ухвалою районного суду об'єднано в одне провадження з позовними вимогами ОСОБА_1.

У судовому засіданні районний суд протокольною ухвалою залучив як третю особу Тарасівську сільську раду Київської області, Державну установу «Київський обласний лабораторний центр Міністерства охорони здоров'я України», Головне управління Держпродспоживслужби в Київській області (далі – ГУ Держпродспоживслужба), Державну екологічну інспекцію у Київській області.

Того ж дня третя особа – ГУ Держпродспоживслужба в Київській області, подала позов щодо зобов'язання відповідачів вжити заходів рекультивації та санації полігону ТПВ і прилеглої території відповідно до розробленого спеціального проекту, в якому повинні бути визначені заходи щодо ліквідації та усунення наслідків екологічного забруднення, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення й екологічної безпеки навколишнього природного середовища.

Суди встановили, що в межах населеного пункту функціонує полігон ТПВ. Згідно зі звітом ДУ «Інститут громадського здоров'я ім. О. М. Марзеева» від 31 травня 2016 року (далі – Звіт) за виявленими ознаками об'єкт накопичення ТПВ не може бути кваліфікований як інженерна споруда (полігон), оскільки не має ознак інженерної споруди відповідно до нормативних документів, які регламентують облаштування та функціонування полігонів ТПВ, і може розглядатись лише як сміттєзвалище. Умови функціонування полігону ТПВ (сміттєзвалища) Києво-Святошинського ВУ ЖКГ не відповідають вимогам нормативних документів.

На території як в межах, так і за ними, що безпосередньо прилегли до цього полігону ТПВ (сміттєзвалища), має місце наднормативне забруднення атмосферного повітря, що значно перевищує норму.

Рівень захворюваності населення на серцево-судинні хвороби та хвороби органів дихання у прилеглих до місця сміттєзвалища ТПВ селах суттєво перебільшує аналогічні середні обласні показники, що зумовлено впливом звалища на стан довкілля на прилеглих територіях.

Скасовуючи рішення суду першої інстанції та приймаючи постанову про відмову в задоволенні позову в частині відшкодування моральної шкоди, апеляційний суд виходив із того, що позивачі не довели наявність всіх елементів складу цивільного правопорушення: протиправної поведінки, шкоди (моральної) зі встановленням її розміру; причинно-наслідкового зв'язку між протиправною поведінкою та шкодою; вини, а також не надали належних і допустимих доказів на підтвердження причинного зв'язку між діями відповідача та наслідками, якими є завдана позивачам моральна шкода.

Постановою Верховного Суду постанову апеляційного суду в частині відмови у задоволенні позовних вимог про відшкодування моральної шкоди скасовано, рішення районного суду у цій частині залишено в силі з огляду на таке.

Відповідно до статті 33 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» екологічні нормативи встановлюють гранично допустимі викиди та скиди у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних речовин, рівні допустимого шкідливого впливу на нього фізичних та біологічних факторів. Законодавством України можуть встановлюватися нормативи використання природних ресурсів та інші екологічні нормативи. Екологічні нормативи повинні встановлюватися з урахуванням вимог санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм, гігієнічних нормативів. Нормативи гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі та рівні шкідливих фізичних і біологічних впливів на нього є єдиними для всієї території України.

З аналізу частини першої статті 2, статей 4, 5, частини першої статті 6, статті 9 Закону України «Про оцінку впливу на довкілля» вбачається, що оцінка впливу на довкілля – це процедура, що передбачає підготовку суб'єктом господарювання звіту з оцінки впливу на довкілля відповідно до статей 5, 6 та 14 цього Закону; надання уповноваженим органом мотивованого висновку з оцінки впливу на довкілля, що враховує результати аналізу, передбаченого пунктом 3 цієї частини.

Суб'єкт господарювання забезпечує підготовку звіту з оцінки впливу на довкілля і несе відповідальність за достовірність наведеної у звіті інформації згідно із законодавством. Висновок з оцінки впливу на довкілля складає уповноважений територіальний орган.

Аналізуючи положення статті 5, абзацу шостого частини першої статті 6 Закону України «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності», можна дійти висновку, що порядок затвердження розташування місця полігону, контроль за веденням його господарської діяльності та дотриманням санітарно-епідеміологічних норм, проведення експертиз та складання на їх підставі звітів відносяться до повноважень органів державної влади.

Відповідно до частин першої, другої статті 23 ЦК України особа має право на відшкодування моральної шкоди, завданої внаслідок порушення її прав.

Під моральною шкодою слід розуміти втрати немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань або інших негативних явищ, заподіяних фізичній чи юридичній особі незаконними діями або бездіяльністю інших осіб .

Моральна шкода підлягає відшкодуванню за наявності у діях особи, яка заподіяла таку шкоду, складу цивільного правопорушення, елементами якого є заподіяна шкода, встановлення факту протиправної поведінки такої особи, наявності причинного зв'язку між ними та вини заподіювача шкоди.

Згідно з пунктами 1, 3 частини другої статті 1167 ЦК України моральна шкода відшкодовується незалежно від вини органу державної влади, органу влади Автономної Республіки Крим, органу місцевого самоврядування, фізичної або юридичної особи, яка її завдала, якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки; в інших випадках, встановлених законом.

При вирішенні вказаного спору позивачі повинні були довести в судовому засіданні не тільки сам факт забруднення довкілля саме відповідачем, а й те, що воно відбувається поза відповідними нормами, встановленими державою, не притаманне наявному забрудненню в сучасних містах та селищах, негативно впливає на користування зручностями населених пунктів, приватне та сімейне життя позивачів, та, як наслідок, призводить до погіршення стану їх здоров'я.

Звертаючись з позовом, позивачі посилались на те, що внаслідок негативної діяльності полігону ТПВ, яка полягає у понаднормативному забрудненні довкілля, порушено їхні права на нормальне навколишнє середовище, що завдає їм душевних страждань, та просили суд на підставі частини першої статті 1190 ЦК України стягнути з відповідачів солідарно грошові кошти на відшкодування моральної шкоди.

За змістом частини першої статті 1190 ЦК України спільність діяння є у випадку його неподільності між кількома особами, а також, коли неможливо встановити, яка їхня дія та в якій мірі спричинила настання наслідку у вигляді завданої шкоди.

Отже, суд першої інстанції на підставі належним чином оцінених доказів, з дотриманням вимог статей 89, 263, 264, 382 ЦПК України повно та всебічно з'ясувавши обставини справи, обґрунтовано вважав, що позивачі довели понаднормативне забруднення території місця їх проживання (ґрунтів, атмосферного повітря, водойм) небезпечними речовинами, і таке понаднормативне забруднення природного довкілля є прямим наслідком протиправної діяльності Києво-Святошинського ВУ ЖКГ, яке у своїй роботі не дотримується нормативних зобов'язальних приписів, а також, що вина районної ради простежується у відсутності контролю за веденням господарської діяльності полігону та дотриманням санітарно-епідеміологічних норм, на підставі чого дійшов правильного висновку про часткове задоволення позову шляхом стягнення з відповідачів солідарно відповідних сум на відшкодування моральної шкоди на підставі частини першої статті 1190 ЦК України.

Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування

враховуються вимоги розумності і справедливості (абзац другий частини третьої статті 23 ЦК України).

З урахуванням обставин справи, які встановив суд першої інстанції, Верховний Суд вважав, що розміри грошового відшкодування позивачам моральної шкоди, які визначив суд, є розумними та справедливими.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 квітня 2023 року у справі № 369/7171/16-ц (провадження № 61-4326св21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110147148>

7. Спори, що виникають із спадкових правовідносин

7.1. Спадковий договір є нерозривно пов'язаним із його сторонами, тому ініціювати розірвання його в суді можуть лише відчужувач або набувач. Інші особи, у тому числі спадкоємці відчужувача, не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового договору.

У разі, якщо витрати, пов'язані із неналежним виконанням обов'язків набувачем за спадковим договором, понесли інші особи, зокрема спадкоємці, то у них виникає право вимагати стягнення понесених витрат від набувача у зв'язку з набуттям, збереженням майна без достатньої правової підстави

10 квітня 2023 року Верховний Суд у складі Об'єднаної палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_2 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – приватний нотаріус Сумського міського нотаріального округу (далі – приватний нотаріус), про розірвання та визнання таким, що не підлягає виконанню, спадкового договору, скасування державної реєстрації заборони на відчуження квартири.

Суди встановили, що позивач є спадкоємцем ОСОБА_4, яка померла й була її рідною бабусею та матір'ю її батька ОСОБА_5, який також помер, на підставі статті 1266 ЦК України (спадкування за правом представлення).

11 лютого 2020 року ОСОБА_4 (відчужувач) уклала спадковий договір із ОСОБА_2 (набувач), посвідчений приватним нотаріусом.

Згідно з умовами договору у разі смерті відчужувача набувач зобов'язаний здійснити його поховання, відзначити роковини поховання, у разі невиконання набувачем розпоряджень відчужувача на його вимогу цей договір може бути розірваний у судовому порядку.

Поховання ОСОБА_4 здійснено матір'ю позивача ОСОБА_6, що підтверджено копією договору-замовлення ритуальних послуг.

Рішенням районного суду, залишеним без змін постановою апеляційного суду, позов задоволено частково з тих підстав, що відповідачем не виконано умови укладеного між нею та ОСОБА_4 спадкового договору.

Верховний Суд рішення судів попередніх інстанцій скасував, ухвалив нове судове рішення, яким у задоволенні позову відмовив з огляду на таке.

Договір є обов'язковим для виконання сторонами (стаття 629 ЦК України).

Згідно з частиною другою статті 651 ЦК України договір може бути змінено або розірвано за рішенням суду на вимогу однієї із сторін у разі істотного порушення договору другою стороною та в інших випадках, встановлених договором або законом.

Відповідно до статті 1302 ЦК України за спадковим договором одна сторона (набувач) зобов'язується виконувати розпорядження другої сторони (відчужувача) і в разі його смерті набуває право власності на майно відчужувача.

Статтею 1305 ЦК України передбачено, що набувач у спадковому договорі може бути зобов'язаний вчинити певну дію майнового або немайнового характеру до відкриття спадщини або після її відкриття.

Згідно зі статтею 1308 ЦК України спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу відчужувача у разі невиконання набувачем його розпоряджень. Спадковий договір може бути розірвано судом на вимогу набувача у разі неможливості виконання ним розпоряджень відчужувача.

За змістом цього правила інші особи, у тому числі спадкоємці відчужувача, не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового договору.

Об'єднана палата Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду, врахувавши, що у спірних правовідносинах з вимогою про розірвання спадкового договору звернулася не сторона спадкового договору, а спадкоємець відчужувача, зробила такі правові висновки.

Спадковий договір є нерозривно пов'язаним із його сторонами. ЦК України надає останнім право заявляти у суді вимоги про дострокове розірвання договору, тобто ініціювати розірвання спадкового договору в суді можуть лише відчужувач або набувач.

Відчужувач має право заявляти позов про розірвання спадкового договору, якщо набувач не виконує або виконує неналежним чином покладені на нього обов'язки щодо здійснення дій майнового або немайнового характеру.

За змістом цього правила інші особи, у тому числі спадкоємці відчужувача, не можуть пред'являти вимоги про розірвання спадкового договору.

У випадку, якщо витрати пов'язані із неналежним виконанням обов'язків набувачем понесли інші особи, зокрема спадкоємці (наприклад, поховання відчужувача та інше), то у спадкоємців виникає право вимагати стягнення понесених витрат від набувача у порядку, визначеному главою 83 ЦК України («Набуття, збереження майна без достатньої правової підстави»).

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 10 квітня 2023 року у справі № 591/1419/20 (провадження № 61-18031сво21) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110453005>.

8. Питання процесуального права

8.1. Особа не позбавлена можливості звернутися до суду із заявою про відновлення судового провадження, втраченого до закінчення судового розгляду, оцінку обґрунтованості якої надає суд під час її розгляду. Учасник справи розпоряджається своїми процесуальними правами на власний розсуд і з метою захисту своїх прав може звернутися до суду з новим позовом, що є його правом, гарантованим частиною першою статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод

05 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Третьої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу ОСОБА_1 у справі за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Служба у справах дітей Генічеської районної державної адміністрації Херсонської області, про позбавлення батьківських прав.

Позов обґрунтовано тим, що в провадженні Цюрупинського районного суду Херсонської області перебувала цивільна справа № 664/2966/21 за позовом ОСОБА_1 до ОСОБА_2, третя особа – Служба у справах дітей Генічеської районної державної адміністрації Херсонської області, про позбавлення батьківських прав.

22 лютого 2022 року районний суд ухвалив рішення у цій справі та проголосив вступну і резолютивну його частини.

У Єдиному державному реєстрі судових рішень таке рішення відсутнє, матеріали цивільної справи знаходяться на тимчасово окупованій території, позивач позбавлена доступу до правосуддя, її позовна заява не може бути розглянута судом, а тому вона повторно звернулася з позовом до суду.

Ухвалою районного суду, залишеною без змін постановою апеляційного суду, відмовлено у відкритті провадження у справі, оскільки справа за позовом ОСОБА_1 про позбавлення батьківських прав ОСОБА_2 відносно дитини ОСОБА_3 розглянута 22 лютого 2022 року з проголошенням вступної та резолютивної частини судового рішення, чим завершено розгляд справи по суті, тому відсутні підстави для повторного відкриття провадження за таким самим позовом ОСОБА_1.

Постановою Верховного Суду ухвалу районного суду та постанову апеляційного суду скасовано, справу направлено для продовження розгляду до суду першої інстанції з огляду на таке.

Відповідно до положень статей 15, 16 ЦК України кожна особа має право на захист, у тому числі судовий, свого цивільного права, а також цивільного інтересу, що загалом може розумітися як передумова для виникнення або обов'язковий елемент конкретного суб'єктивного права, як можливість задовольнити свої вимоги та виражатися в тому, що особа має обґрунтовану юридичну заінтересованість щодо наявності/відсутності цивільних прав або майна в інших осіб.

Інтерес особи має бути законним, не суперечити Конституції і законам України, суспільним інтересам, справедливості, добросовісності, розумності та іншим загальноправовим засадам і відповідати критеріям охоронюваного законом інтересу, офіційне тлумачення якого надано Конституційним Судом України.

Як вказав суд першої інстанції, за результатами перевірки автоматизованої системи документообігу суду цивільна справа № 664/2966/21 розглянута 22 лютого 2022 року Цюрупинським районним судом Херсонської області. У судовому засіданні, яке проводилося в режимі відеоконференції, у присутності представника позивача та представника третьої особи проголошено вступну та резолютивну частини судового рішення, яким у задоволенні позовних вимог ОСОБА_1 до ОСОБА_2 відмовлено.

Пунктом 19 розпорядження Верховного Суду № 1/0/9-22 від 06 березня 2022 року «Про зміну територіальної підсудності судових справ в умовах воєнного стану» відповідно до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», враховуючи неможливість судами здійснювати правосуддя під час воєнного стану, змінено територіальну підсудність судових справ, зокрема Цюрупинського районного суду Херсонської області на Саксаганський районний суд м. Кривого Рогу Дніпропетровської області.

Керівник апарату Саксаганського районного суду м. Кривого Рогу Дніпропетровської області 04 серпня 2022 року на запит адвоката позивача повідомив, що матеріали цивільної справи № 664/2966/21 до суду не надходили.

Розгляд справи по суті судом першої інстанції закінчується ухваленням рішення суду (частина третя статті 258 ЦПК України).

Відповідно до частини третьої статті 6 Закону України «Про доступ до судових рішень» суд при здійсненні судочинства може використовувати лише текст судового рішення, який опубліковано офіційно або внесено до Реєстру.

У випадку проголошення судом першої інстанції 22 лютого 2022 року вступної та резолютивної частин рішення, це рішення в силу вищенаведених вимог закону мало бути внесено до Єдиного державного реєстру судових рішень (далі – ЄДРСР) не пізніше 23 лютого 2022 року. Таке рішення відсутнє у ЄДРСР, а також в матеріалах цієї цивільної справи. Тобто достовірні докази вирішення судом зазначеної цивільної справи по суті з ухваленням рішення відсутні.

Відмовляючи у відкритті провадження у справі, суд першої інстанції узагальнено послався на статтю 186 ЦПК України, без зазначення конкретної підстави (пункту наведеної статті) для вчинення такої процесуальної дії.

Оцінюючи наявність підстав для застосування пункту 2 частини першої статті 186 ЦПК України, Верховний Суд зауважив, що в матеріалах цієї справи відсутні відомості про те, що у справі № 664/2966/21 позов було заявлено про той самий предмет і з тих самих підстав.

З лютого до серпня 2022 року минуло понад 6 місяців, а у справах про позбавлення батьківських прав підстави позову можуть бути різними, у тому

числі й неправомірні, на думку позивача, дії/бездіяльність відповідача, вчинені в різний період.

Згідно зі статтею 488 ЦПК України відновлення втраченого повністю або частково судового провадження в цивільній справі, закінченій ухваленням рішення або у якій провадження закрито, проводиться у порядку, встановленому цим Кодексом.

Відповідно до частин четвертої, п'ятої статті 492 ЦПК України суд відмовляє у відкритті провадження за заявою про відновлення втраченого судового провадження у випадках, зокрема подання заяви про відновлення судового провадження, втраченого до закінчення судового розгляду.

У випадку, визначеному пунктом 1 частини четвертої цієї статті, суд роз'яснює заявнику право звернутися до суду з новим позовом в установленому цим Кодексом порядку. В ухвалі суду про відкриття провадження в новій справі у зв'язку з втратою незакінченого провадження обов'язково має бути зазначено про цю обставину.

Особа не позбавлена можливості звернутися до суду із заявою про відновлення судового провадження, втраченого до закінчення судового розгляду, оцінку обґрунтованості якої надає суд під час розгляду відповідної заяви. Разом з тим, учасник справи розпоряджається своїми процесуальними правами на власний розсуд.

ОСОБА_1 з метою захисту своїх прав звернулася до суду з новим позовом, що є її правом, гарантованим частиною першою статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року.

Враховуючи зазначене, суди попередніх інстанцій дійшли помилкових висновків про наявність підстав для відмови у відкритті провадження у справі.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 квітня 2023 року у справі № 214/4338/22 (провадження № 61-8св23) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110111220>.

9. Спори щодо розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи ДВС

9.1. Виконанням виконавчого документа досягається єдина мета – виконання відповідного рішення суду. Якщо суд в рішенні про встановлення побачення з дитиною визначив графік побачень стягувача з дитиною (час та місце), виконавець не вправі самостійно його змінювати

05 квітня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду розглянув у порядку спрощеного позовного провадження касаційну скаргу представника ОСОБА_1 ОСОБА_3, у справі за скаргою ОСОБА_1 на дії та бездіяльність державного виконавця Металургійного відділу державної виконавчої служби у м. Кривому Розі Криворізького району Дніпропетровської області Південно-Східного міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Дніпро).

Суди встановили, що у 2021 році суд визначив графік зустрічей батька з дитиною, державний виконавець відкрив провадження, встановив періодичність і тривалість зустрічей згідно з виконавчим листом. У січні 2022 року провадження було закінчене на підставі пункту 9 частини першої статті 39 Закону України «Про виконавче провадження».

У червні 2022 року за заявою батька державний виконавець відновив провадження, оскільки через військову агресію РФ мати з дитиною виїхали до Німеччини, постановив забезпечити спілкування дочки й батька щонеділі за допомогою будь-якого додатка чи месенджера у форматі відеозв'язку.

Батько просив суд визнати відповідну постанову державного виконавця неправомірною.

Суд першої інстанції, з яким погодився й апеляційний суд, відмовив у задоволенні скарги, оскільки в судовому рішенні, яке підлягає примусовому виконанню, не визначено місця зустрічей батька з дитиною, встановлення цього місця покладено на державного виконавця. Після 24 лютого 2022 року фізичні зустрічі дитини з батьком унеможливлені. Державний виконавець визначив час побачення стягувача (батька) з дитиною, враховуючи позицію сторін та інтереси дитини.

Постановою Верховного Суду рішення судів попередніх інстанцій скасовано, скаргу задоволено частково, визнано неправомірною оскаржувану постанову державного виконавця з огляду на таке.

Судове рішення є обов'язковим до виконання (стаття 129-1 Конституції України, частина перша статті 18 ЦПК України), виконання судових рішень – складова права на справедливий суд та одна з процесуальних гарантій доступу до суду, що передбачено статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Варто враховувати, що виконання рішень про встановлення побачення з дитиною, рішення про усунення перешкод у побаченні з дитиною регламентується спеціальними правилами, передбаченими статтею 64-1 Закону України «Про виконавче провадження».

Специфіка діяльності виконавця під час виконання рішення суду про встановлення побачення з дитиною, рішення про усунення перешкод у побаченні з дитиною полягає насамперед у тому, що виконавець може на власний розсуд визначати час та місце побачення з дитиною лише в тому випадку, якщо такі умови не визначив суд у рішенні, яке виконується. Якщо час та місце побачень визначені рішенням суду, виконання такого рішення має здійснюватися чітко в порядку, визначеному рішенням суду.

Судовим рішенням від 17 травня 2021 року, у тому числі, встановлено періодичність і тривалість зустрічей батька з дочкою на нейтральній території у межах міста в присутності матері, надалі – за домовленістю між батьками. Це рішення боржник виконував, однак після 24 лютого 2022 року його виконання унеможливлено.

Верховний Суд врахував, що в Україні введено воєнний стан. Вирішуючи спори, що стосуються прав та інтересів дитини, першочерговим завданням держави є забезпечення її безпеки і права на життя.

Разом із тим виконавець зобов'язаний здійснювати заходи примусового виконання рішень у спосіб та в порядку, які встановлені Законом України «Про виконавче провадження», у тому числі з дотриманням вимог частин першої та другої статті 64-1 Закону України «Про виконавче провадження» про забезпечення побачень стягувача з дитиною у час та місці, визначеному рішенням суду.

Верховний Суд наголосив, що виконанням виконавчого документа досягається єдина мета – виконання відповідного рішення суду. Оскільки в рішенні суд визначив графік побачень стягувача з дитиною (час та місце), виконавець не вправі самостійно його змінювати.

Водночас колегія суддів зазначила, що відповідно до частини третьої статті 435 ЦПК України підставою для встановлення або зміни способу або порядку виконання, відстрочення або розстрочення виконання судового рішення є обставини, що істотно ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим.

Згідно з частиною третьою статті 33 Закону України «Про виконавче провадження» за наявності обставин, що ускладнюють виконання судового рішення або роблять його неможливим, сторони, а також виконавець за заявою сторін або державний виконавець з власної ініціативи у випадку, передбаченому Законом України «Про гарантії держави щодо виконання судових рішень», мають право звернутися до суду із заявою про встановлення або зміну способу і порядку виконання рішення. Проте таких дій державний виконавець не вчинив.

Детальніше з текстом постанови Верховного Суду від 05 квітня 2023 року у справі № 210/529/19 (провадження № 61-10424св22) можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110208050>.

Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР, за квітень 2023 року / Упоряд.: відділ аналітичної та правової роботи Касаційного цивільного суду управління аналітичної допомоги касаційним судам та Великій Палаті Верховного Суду департаменту аналітичної та правової роботи / Відпов. за вип.: суддя КЦС ВС, секретар Пленуму ВС, канд. юрид. наук, доцент Д. Д. Луспеник. Київ, 2023. – с. 40

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 t.me/supremecourtua

 @supremecourt_ua